

Pericopa BeŞalah - Cadrul istoric al „Cântării lui Devora” (haftara) [anul 5784]

În Tanach sunt trei cântări de victorie: Cântarea mării, Cântarea lui Devora și Cântarea lui David. Cântarea mării (Exod cap. 15) vine în urma succesului evreilor de a se elibera de sub jugul robiei egiptenilor prin evadare. Cântarea lui David (2Samuel cap. 22; Psalmi cap. 18) apare după uriașul succes a lui David, tânărul rege, în înfrângerea și cucerirea tuturor inamicilor țării și inițierea unui imperiu vast care ajungea până la râul Eufrat: „David a rostit în fața Domnului cuvintele acestei cântări în ziua în care Domnul l-a scăpat din mâna tuturor dușmanilor lui și din mâna lui Şaul” (2Samuel 22:1).

Cântarea lui Devora este mai greu de explicat. De ce victoria asupra lui Iavin, regele Hațor, a primit așa o recunoaștere mare, spre deosebire de victoriile lui Ehud Ben Ghera asupra moabiților și al lui Ghidon asupra midianiților? Ce este atât de special în lupta lui Devora și a lui Barak cu canaanii? Doar pe aceștia i-a învins deja Iosua Bin Nun יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון de două ori: pe regii sudului (Iosua cap. 10) și pe regii nordului în frunte cu Iavin, regele Hațor (Iosua cap. 11). Acestea erau victorii parțiale, evreii au reușit să cucerească zonele muntoase din centru și nord, dar nu au reușit în zona văilor și a litoralului: „Iosua era bătrân, înaintat în zile ... iar pământul de luat în stăpânire a rămas nespus de mult” (Iosua 13:1); „Domnul a fost cu Iuda și el a pus stăpânire pe ținutul muntos; dar nu i-a înlăturat pe locuitorii din vale, căci aveau care de fier” (Judecători 1:19).

Așa a fost și cu zona din nord: „Dar [cei din] Manase nu au luat în stăpânire Bet-Şean ... Taanah ... pe locuitorii din Meghiddo ... iar canaanitul a locuit mai departe pe pământul acela” (Judecători 1:27).

Din documente arheologice noi știm că de-a lungul litoralului și în văile din nord stătea armata egipteană pentru a apăra calea pe mare din Egipt în Mesopotamia. Acest drum avea o valoare semnificativă, atât economică cât și militară pentru Egipt. Israelienii nu dețineau forța necesară să lupte cu armata imperiului egiptean, care se baza pe care de fier rapide. Probabil că aceasta este cauza lipsei a două cântări în cartea Iosua pentru aceste victorii mărețe; cele două victorii erau parțiale, israelienii nu i-au învins pe egipteni și pe canaanieni, vasalii lor. După stabilirea israelienilor în zona muntoasă, a început o conviețuire cu canaanii, fiecare bazându-se pe reușitele sale parțiale: „Când s-a întărit Israel, i-a pus pe canaanii la corvoadă, dar de înlăturat nu i-au înlăturat” (Judecători 1:28).

Cu alte cuvinte, chiar și în locurile în care israelienii erau la putere, ei nu i-au alungat pe canaanii, ci le-au constrâns stăpânirea. Această situație a continuat câteva generații până când, după cam 150 de ani de când Iosua a cucerit țara, iar s-au ridicat canaanii contra Israelului, de data aceasta conduși de Iavin, regele Hațor. Bineînțeles că nu este vorba de același rege cu care a luptat Israel în frunte cu Iosua. Acest nume este o poreclă dinastică, așa cum este și Faraon: „Domnul i-a vândut în mâinile lui Iavin, regele Canaanului, care domnea în Hațor, iar căpetenia oștirii era Sisera חִסְרָא; acesta stătea în Haroșet Ha-Goyim חֲרוֹשֶׁת הַגּוֹיִם; fiii lui Israel au strigat către Domnul, căci [Iavin] avea nouă sute de care de fier și îi asuprise pe fiii lui Israel cu putere vreme de douăzeci de ani” (Judecători 4:2-3).

Ce oare i-a determinat pe canaanii după cam 150 de ani de reciprocitate cu israelienii să se ridice contra lor?

Presupunerea unui mare arheolog israelian este că Sisera trebuie identificat cu tribul Șerden din Neamurile mării ים הירוק care au invadat țara în anii 1150-1250 î.e.n. veniți din insulele grecești. Cu această invazie au venit și Filistinii și s-au așezat în partea de sud a litoralului. Tribul Șerden s-a așezat în partea de nord a litoralului. Ei au adus cu ei care de fier și arme performante, ca și restul neamurilor veniți. Această invazie militară extrem de puternică a semănat speranțe în inima canaanitilor că împreună vor reuși să-i gonească pe evrei și din zona muntoasă.

Această combinație între tribul Șerden și canaaniti cu centrul în Haroșet Hagoyim a dat rezultate militare bune acestei coaliții, după cum scrie: „... i-au presat pe fiii lui Israel cu putere vreme de douăzeci de ani” (Judecători 4:3). Arheologul identifică orașul cu un sit săpat în zona numită astăzi Tel Iron, de unde a ieșit armata invadatoare să ocupe Valea Izreel și așa să despartă triburile din nord de cele din centru. Astfel putem înțelege următorul verset din cântarea lui Devora: „În zilele lui Șamgar, fiul lui Anat, în zilele laelei, pustii erau cărările, iar cei ce umblau pe poteci mergeau pe cărări întortocheate” (Judecători 5:6). Aici este vorba de devieri ale drumului care să asigure legătura între triburile din nord și cele din centru, realizată până atunci prin trecerea prin Valea Izreel. Acum s-a complicat situația, iar cei veniți din Samaria spre Galilee trebuiau să treacă prin Valea Iordanului de est, de acolo să se urce spre munții Ghilad și Golan și de acolo să coboare la Valea Iordanului. Acestea sunt acele „cărări întortocheate” de care vorbește Devora.

Această situație era insuportabilă pentru triburile din nord care au fost despărțite de la centrul religios și național din Șilo. Și iată că Devora îl cheamă pe Barak Ben Avinoam din tribul Naftali, care stătea în Galileea Superioară de est încurajându-l să iasă la război. Inițiativa la război vine din partea unei conducătoare religioase – profetesă și judecătoare – deoarece primejdia unei izolări era asimilarea triburilor din nord în populația canaanită și feniciană. Devora nu s-a referit doar în mod general, ci a propus și mișcări tactice de război: „Du-te trage-te pe Muntele Tabor și ia cu tine zece mii de oameni dintre fiii lui Naftali și dintre fiii lui Zabulon” (Judecători 4:6). Ca o profetesă adevărată, ea promite și rezultatele războiului: „Eu îl voi atrage la tine, către valea Kișon, pe Sisera, căpetenia oștirii lui Iavin, cu carele lui și cu pedestrima lui, și-l voi da în mâna ta” (Judecători 4:7). Reacția lui Barak, care avea probabil o pregătire militară, este ciudată: „Barak i-a zis, dacă vii cu mine, mă duc! Dacă nu vii cu mine, nu mă duc!” (Judecători 4:8). De ce oare un militar are nevoie de o femeie să meargă cu el la război? Pare că Barak a văzut în propunerea lui Devora ceva nelogic. Noi știm că Muntele Tabor se află în Valea Izreel. El este izolat de munții Galileei din nord și de asemenea de munții Samarei din sud. Pe munții Galileei din nord canaaniti și filistinii nu au îndrăznit să se urce, deoarece carele lor de fier nu sunt efective în zone muntoase. Însă să strângă forțe militare pe Muntele Tabor este dea dreptul o sinucidere, fiindcă ei vor fi înconjurați imediat de carele de fier care se vor instala în valea care înconjoară muntele. Într-adevăr, așa s-a și întâmplat: „Sisera și-a chemat la arme toate carele – nouă sute de care de fier – și tot poporul care era cu el din Haroșet Hagoyim către valea Kișon קישון ” (Judecători 4:13).

Reacția lui Barak se bazează probabil pe ipoteza că luptătorii săi nu vor accepta mișcarea nelogică pe care Devora o propusese. Singura posibilitate ca ea să se concretizeze, este ca Devora însăși să vină la întâlnirea oștirilor și să le vorbească ca o profetesă care aduce cuvântul Domnului. Într-adevăr, Devora se alătură lui Barak și seamănă între luptători un spirit de credință și curaj: „Devora i-a zis lui Barak, ridică-te! Aceasta este ziua în care Domnul îți dă pe Sisera în mâna ta! Oare nu Domnul iese [la luptă] înaintea ta?” (Judecători 4:14). După cum ea a profetizat, făgăduința divină s-a împlinit și oștirea canaanită-filistină a fost înfrântă: „Domnul i-a învâlmășit pe Sisera și toate carele și toată tabăra [aducându-i] sub ascuțișul sabiei, în fața lui Barak ... Barak a urmărit carele și tabăra până la Haroșet Hagoyim, și toată tabăra lui Sisera a căzut sub ascuțișul sabiei, n-a rămas nici unul” (Judecători 4:15-16). Ce s-a întâmplat aici? Cum au învins niște luptători lipsiți de arme metalice o armată uriașă de care? De ce Sisera și oamenii lui au fost nevoiți să-și părăsească carele și să fugă pe jos? „Sisera a coborât din car și a fugit pe jos” (Judecători 4:15).

În capitolul 4 nu găsim nicio explicație militară la această înfrângere, ci doar una religioasă. Însă în cântare, în capitolul 5 găsim aluzii militare. Din aceste aluzii noi învățăm că s-a petrecut o inundație a râului Kișon, care a acoperit zone mari din Valea Izreel și a provocat carelor lui Sisera să se împotmolească în noroiul Valei Izreel: „Puhoiul Kișon i-a măturat, puhoiul străvechi, puhoiul Kișonului!” (Judecători 5:21). Iar istoricul Iosephus Flavius

(Israel, sec. 1 e.n.) scrie în cartea sa „Antichități iudaice” că a început deodată o ploaie torențială cu fulgere și tunete și ea a dus la aceea inundație în care s-au împotmolit carele lui Sisera.

Buimăceala canaanitilor provenea de la faptul că această ploaie – un adevărat potop – a venit în toiu veri. Oare noi cunoaștem așa ceva în Israel? Bineînțeles că da. Acestea sunt precipitații care vin cu fenomene electrice aduse de presiunea atmosferică scăzută numită astăzi „presiunea atmosferică din Marea Roșie” אפיק ים סוף. Aceste precipitații ajung câteodată până la Valea Izreel. Așadar minunea era anotimpul în care aceasta s-a petrecut, deoarece în toiu verii se întâmplă extrem de rar. Faptul că profetesa Devora a prevăzut-o dându-i lui Barak dispoziții precise cum să se pregătească la ele și că ele au avut loc exact cum a spus ea – aceasta calitatea miraculoasă pe care nicio explicație rațională nu o poate desluși: „Cerurile au picurat și ele, iar norii au cernut ape, munții s-au scurs dinaintea Domnului – Celui din Sinai – dinaintea Domnului, Dumnezeului lui Israel” (Judecători 5:4-5).

Care este legătura între Sinai și Muntele Tabor? Toți comentatorii, primii și ultimii, au avut probleme aici. Majoritatea se bazează pe midrașul Sifri 33:6 care atribuie acest verset evenimentului de pe Muntele Sinai, darea Torei. Datorită ei, Devora a reușit să aducă poporul la victorie. Dar după explicația legată de vreme este clar că este vorba despre „presiunea atmosferică din Marea Roșie” care se află la coasta deșertului Sinai și de acolo continuă spre nord, spre Neghev și mai departe spre Valea Izreel, unde cantitățile de precipitații ajung la sol.

Victoria a fost covârșitoare: „ ... Toată tabăra lui Sisera a căzut sub ascuțitul sabiei – n-a rămas nici unul” (Judecători 4:16). După aceea s-a întâmplat ceva ce nu a mai fost de pe vremea lui Iosua: armata israeliană a reușit să pătrundă în orașele canaanene fortificate – primele fiind Meghiddo și Hațor – și să le distrugă.